

Radon

Radon ($_{86}\text{Rn}$): standard p-T-n színtelen, szagtalan, természetes, radioaktív nemes gáz; levegőnél nehezebb, inaktív, bár ismert néhány komplex és egy fluorid-vegyület, vízoldékony (+szerves oldószerek!)

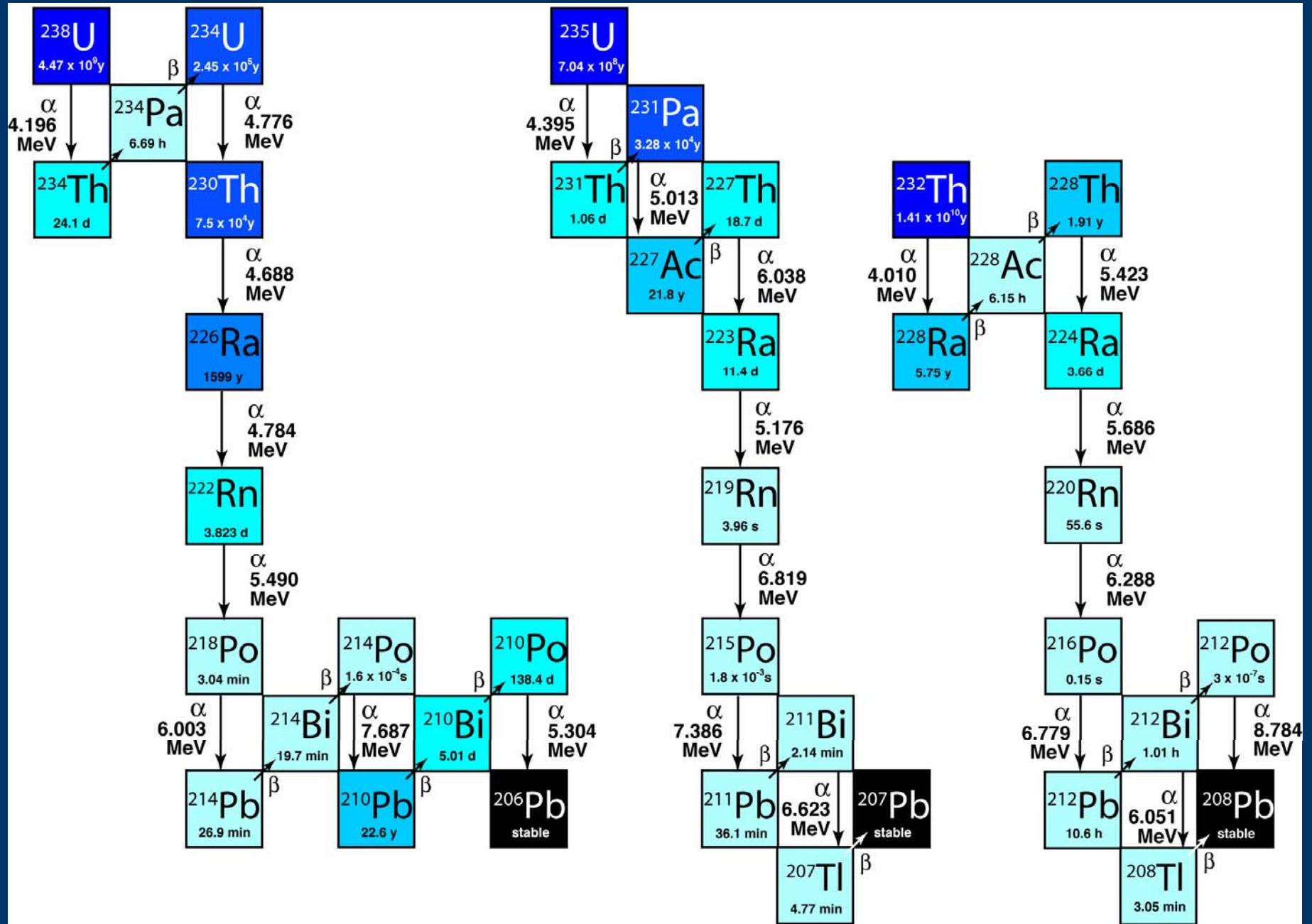
34 radioaktív izotópja ($^{195-228}\text{Rd}$) közül:

^{222}Rn (^{238}U bomlási sorban ^{226}Ra -ból, alfa, 3.82 nap)

^{220}Rn (^{232}Th -sor, ^{224}Ra -ból, alfa, 55 sec., toron)

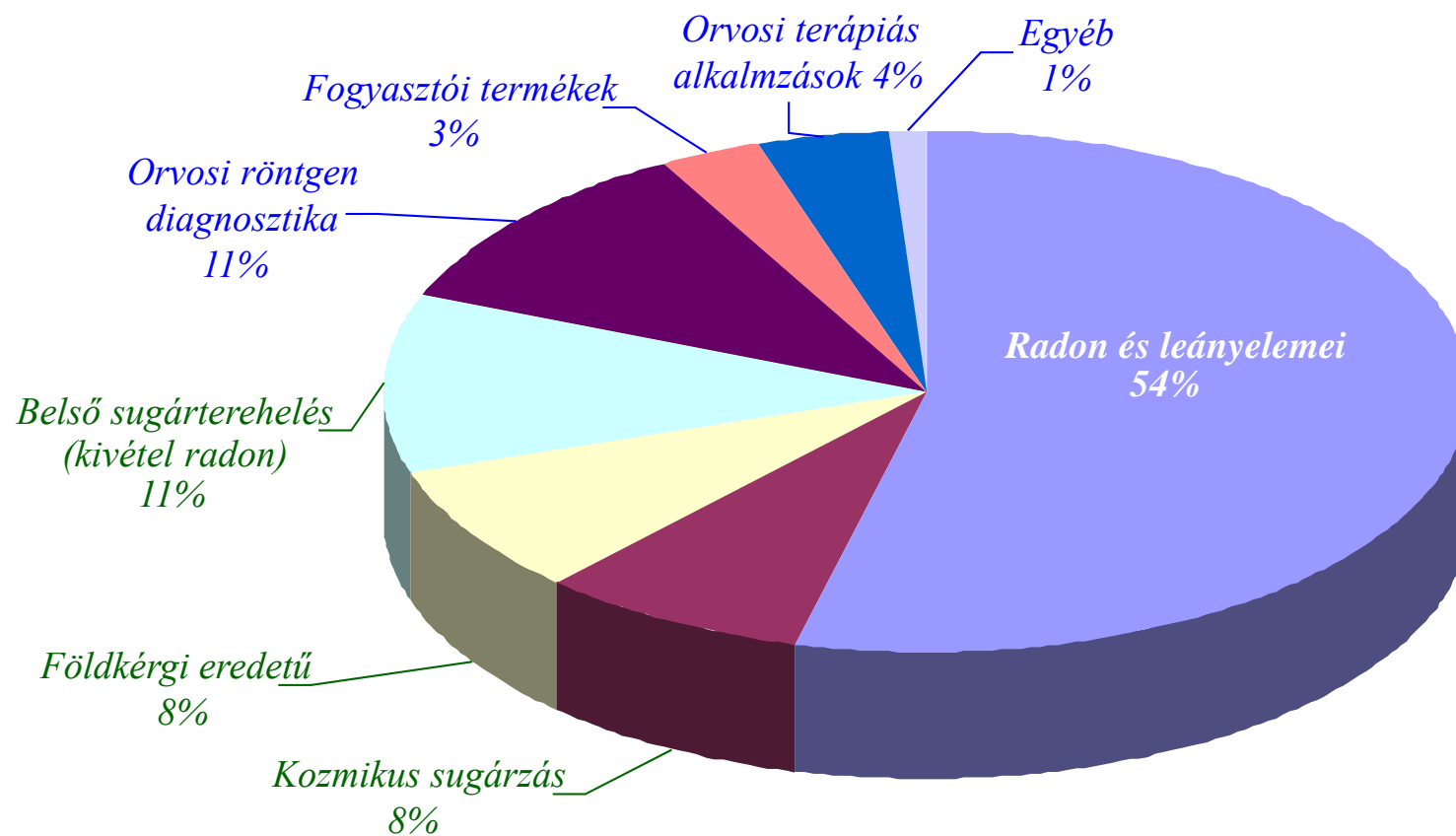
^{219}Rn (^{227}Ac -sor ^{223}Ra -ból, alfa, 3.9 sec., aktinon)

M. & P. Currie (~1900): radioaktív emanáció

Élettani hatás

Az ionizáló sugárzás természetes és mesterséges forrásai

Table 12. Public exposure to natural radiation

<i>Source of exposure</i>		<i>Annual effective dose (mSv)</i>	
		<i>Average</i>	<i>Typical range</i>
Cosmic radiation	Directly ionizing and photon component	0.28	0.3–1.0 ^a
	Neutron component	0.10	
	Cosmogenic radionuclides	0.01	
	Total cosmic and cosmogenic	0.39	
External terrestrial radiation	Outdoors	0.07	0.3–1.0 ^b
	Indoors	0.41	
	Total external terrestrial radiation	0.48	
Inhalation	Uranium and thorium series	0.006	0.2–10 ^c
	Radon (²²² Rn)	1.15	
	Thoron (²²⁰ Rn)	0.1	
	Total inhalation exposure	1.26	
Ingestion	⁴⁰ K	0.17	0.2–1.0 ^d
	Uranium and thorium series	0.12	
	Total ingestion exposure	0.29	
Total		2.4	1.0–13

^a Range from sea level to high ground elevation.

^b Depending on radionuclide composition of soil and building material.

^c Depending on indoor accumulation of radon gas.

^d Depending on radionuclide composition of foods and drinking water.

Történet

Schneeberg-i tüdőbaj - XVI. sz.
első Rn-mérés ~1900 a bányában
első beltéri Rn-mérés - 1956, Svédország

U-bányákban ~1950-60 DNy-USA,
Rd-anomália és lokális geológia -1970, Svédország, USA

122 lakótér, 1989, Mo.
Geogén radontérkép Pest megyéről (Szabó Katalin, 2013)

Levegőben

Rádium

α

Radon

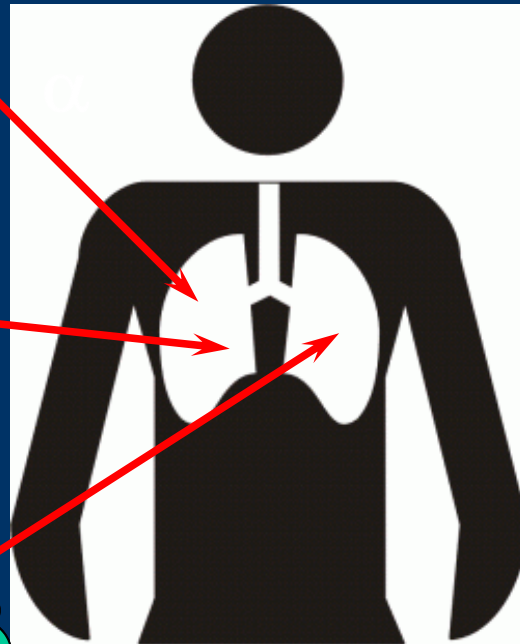
^{238}U bomlási sor
 ^{222}Rn (radon)
 $T_{1/2} = 3,8$ nap

α

Polonium,
Bizmut

α

Aeroszolra
adszorbeál

Ivóvízben oldott állapotban
felszín alatt; szivattyúzás

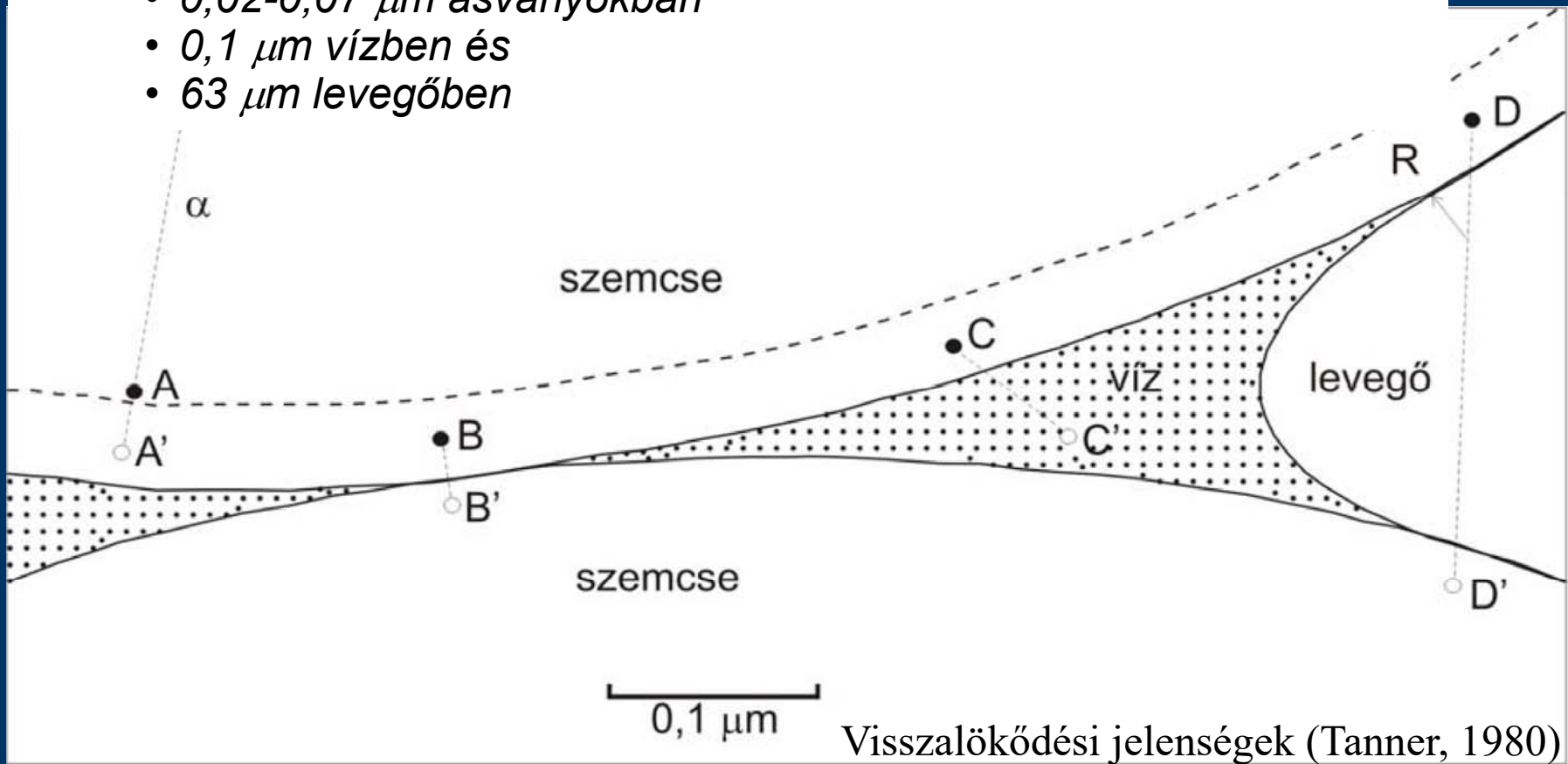
A radon leányelemei lerakódnak a tüdőben. A nagy energiájú α -részecske kis távolságon nyelődik el, és nagyfokú roncsolást okoz a tüdőszövetében. Ez hosszú távon növelheti a tüdőrák kockázatát.

A radon az egyik legjelentősebb egészségkárosító anyag a beltérekben, amely évente körülbelül 20 000 tüdőrák okozta halálesetért felelős az Európai Unióban (USA).

Dohányzás hatása!

Talaj (és építőanyag)

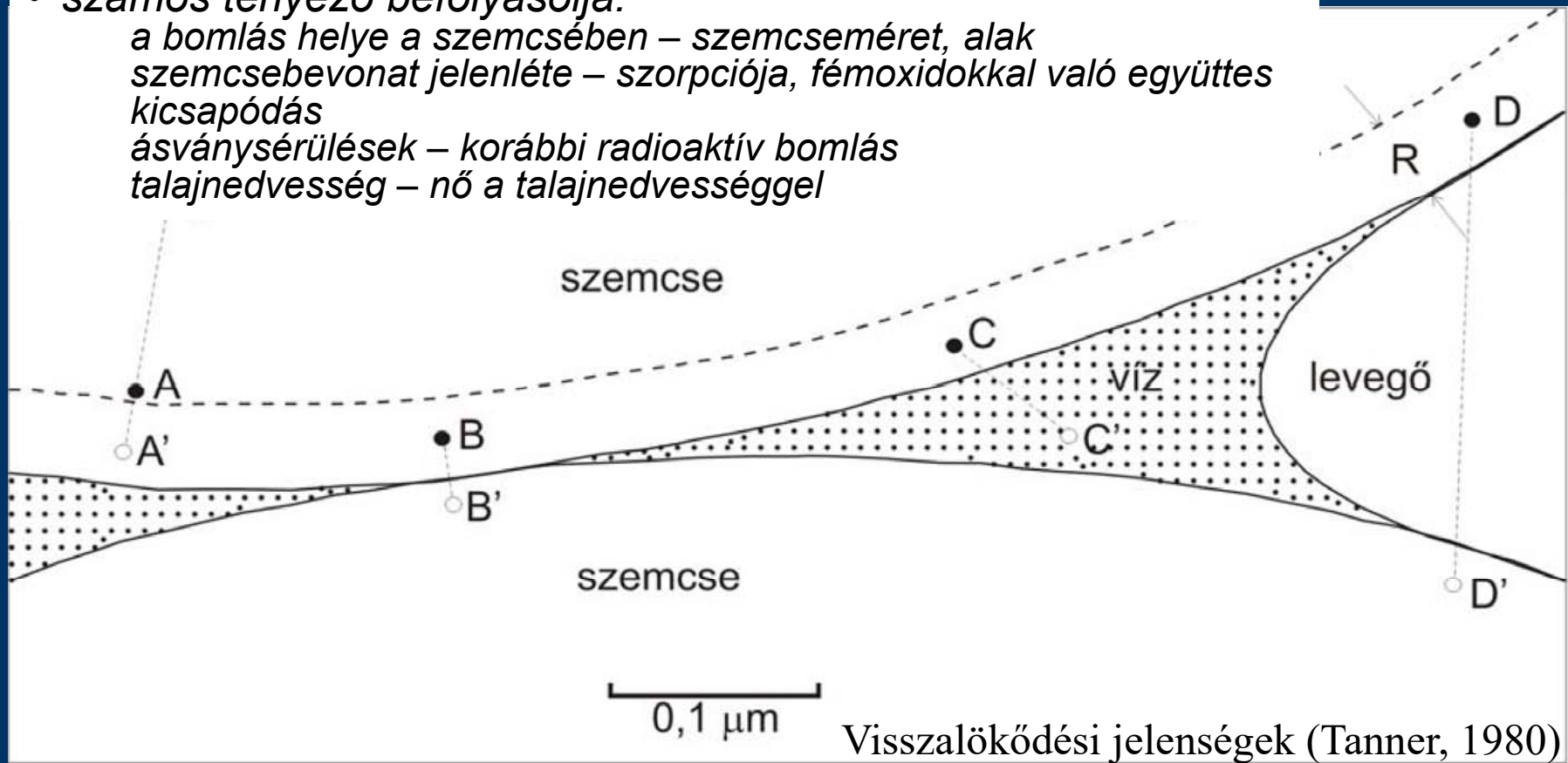
- a Ra bomlásakor keletkező Rn atom a visszalökődés révén ellentétes irányba halad a kibocsátott alfa-részecskéhez képest
- visszalökődés révén megtett út a ^{222}Rn esetében
  - $0,02\text{-}0,07\ \mu\text{m}$ ásványokban
  - $0,1\ \mu\text{m}$ vízben és
  - $63\ \mu\text{m}$ levegőben

A = visszalökődött Rn nem hagyja el az anya szemcsét; B = visszalökődés egyenesen egy szomszédos szemcsébe történik; C = visszalökődés vízbe történik, a kilépő Rn a pórustérben marad /direkt visszalökődés/; D = visszalökődés levegőbe történik, a kilépő Rn beágyazódik egy szomszédos szemcsébe /indirekt visszalökődés/.

Talaj (és építőanyag)

- A radon emanációs együttható: talajszemcsékben keletkezett radonnak és a pórustérbe kerülő radonnak a hányadosa
- értéke 0,05 és 0,7 között változik
- számos tényező befolyásolja:
  - a bomlás helye a szemcsében – szemcseméret, alak
  - szemcsebevonat jelenléte – szorpciója, fénoxidokkal való együttes kicsapódás
  - ásványsérülések – korábbi radioaktív bomlás
  - talajnedvesség – nő a talajnedvességgel

A = visszalökődött Rn nem hagyja el az anya szemcsét; B = visszalökődés egyenesen egy szomszédos szemcsébe történik; C = visszalökődés vízbe történik, a kilépő Rn a pórustérben marad /direkt visszalökődés/; D = visszalökődés levegőbe történik, a kilépő Rn beágyazódik egy szomszédos szemcsébe /indirekt visszalökődés/.

A pórusterbe kerülő radongáz 3,82 nap (^{222}Rn) alatt mekkora utat tud megtenni a talajban és/vagy építőanyagban.

Befolyásolja: porozitás, permeabilitás, nedvességtartalom, szemcseméret eloszlása, valamint anyagásvány (talaj esetén) (anyag-függő).

Radon migrációját továbbá meghatározza: hőmérséklet-, nyomáskülönbség, (a csapadék) és a széljárás változása (meteorológiai tényezők), továbbá alapozás milyensége és pince léte (technológiai tényezők).

Radon a belterekben

Kiemelt jelentőségű:
lakóépületek
levegőjének
radonkoncentrációja

DE: kis dózis jótékony hatású lehet
→ stimulálhatja az immunrendszert?

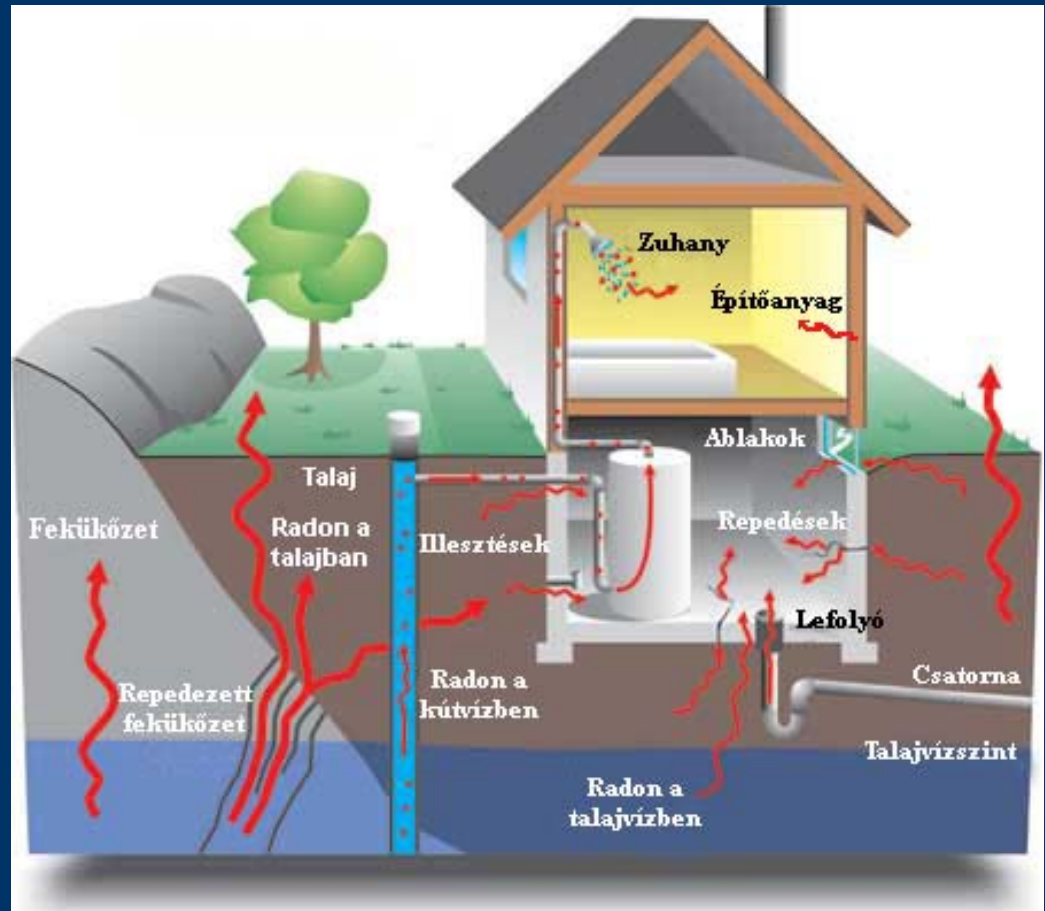
Beltéri radonkoncentráció eredete

Források

- talajgáz (77%)
- építőanyag (18%)
- külső levegő (3%)
- vezetékes víz (1%)
- földgáz (1%)

(UNSCEAR, 2000)

erőművi salak

<http://www.nrcan.gc.ca>

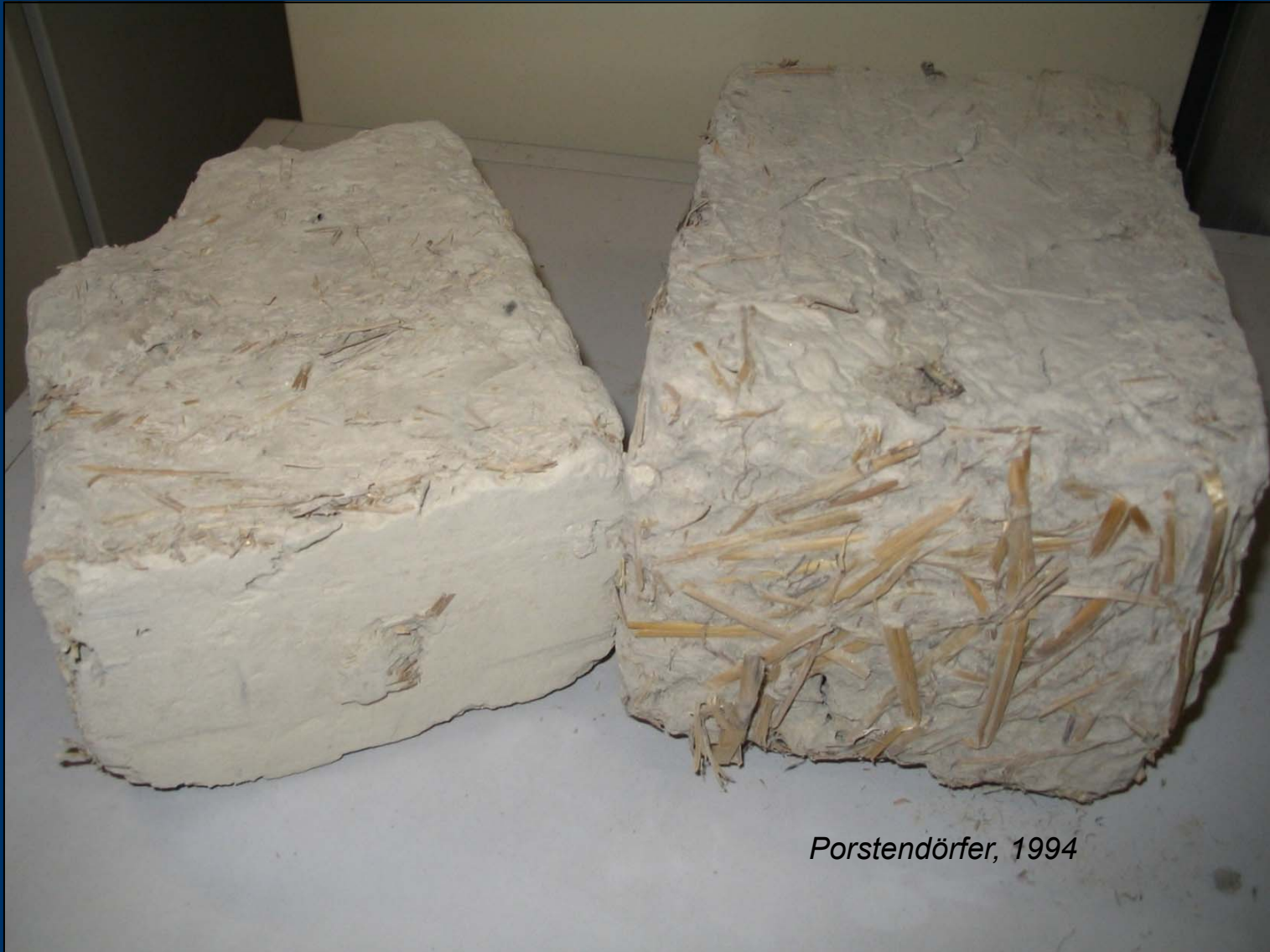

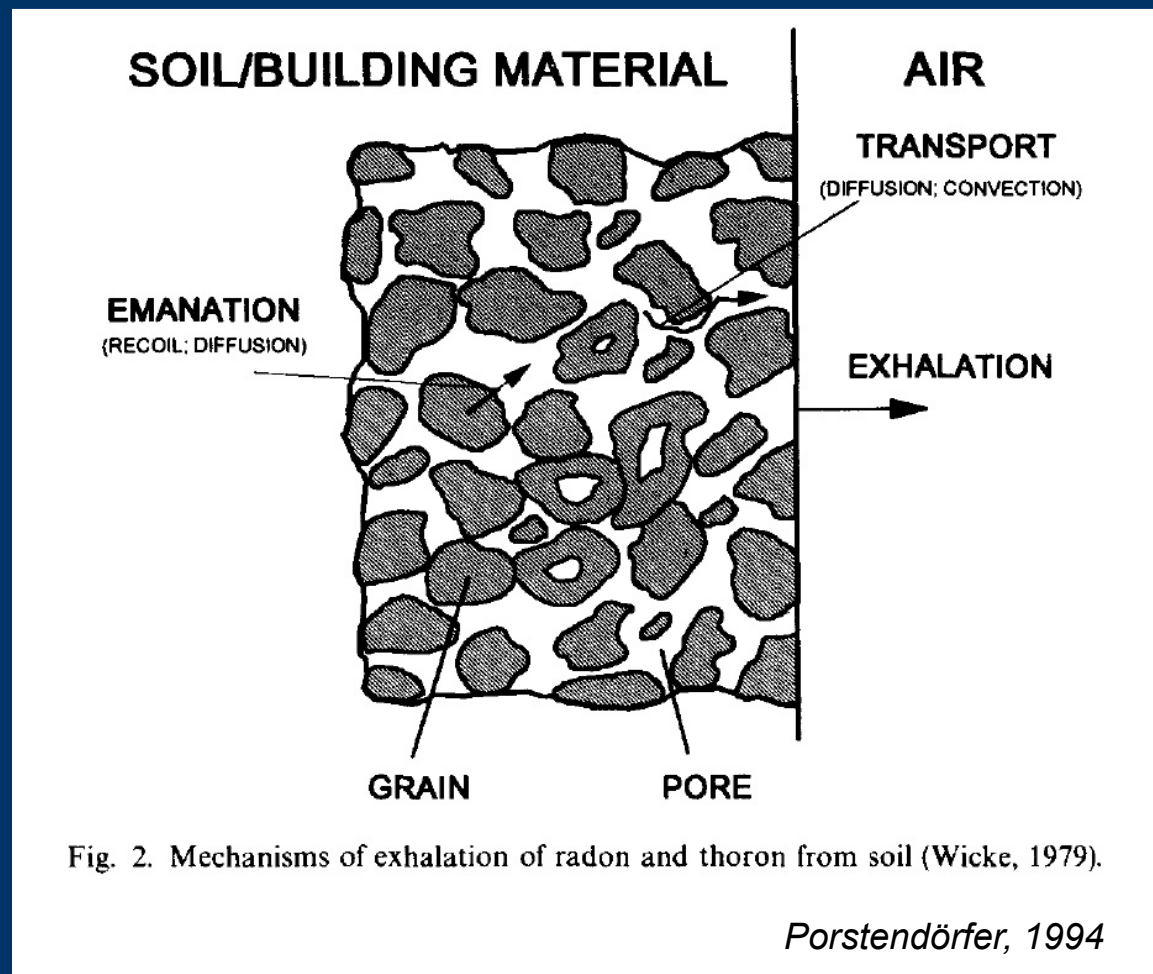
Szabó et al. (2012)

Porstendörfer 1994

Porstendörfer, 1994

Radon anomália

Az EU által ajánlott egészségügyi radon aktivitás koncentráció határérték újonnan épült házakra **200 Bq/m³**, a már megépült házak esetén pedig **300 Bq/m³**. (90/143/Euratom)

46/2003. (IV. 16.) Parlamenti döntés a Nemzeti Közegészségügyi Programmal együttműködésben:

„kidolgozási és végrehajtási terv a radontól származó lakossági kockázat becslésére nemzeti radon térkép létrehozására”

96/2009. (XII. 9.) Parlamenti döntés a Nemzeti Környezetvédelmi Programmal együttműködésben:

„alapvető intézkedések/előkészületek a radon térkép elkészítésére, a beltéri radonkoncentráció mérésére, az építőanyagok limitálására, amelyek emelkedett dózist okozhatnak”

Toron (^{220}Rn)

- 55 sec.
- 5,686 Mev
- Th gyakorisága és viselkedése
- vályog

- Tanulmányozni kell!